

Temat: Powstanie listopadowe i wojna z Rosją.

Notatka:

1. Przyczyny:

- Realizacja programu niepodległościowego.
- Łamanie przez cara Aleksandra I a następnie przez cara Mikołaja I konstytucji Królestwa Polskiego – wprowadzenie cenzury prewencyjnej, zniesienie wolności prasy, zawieszenie wolności zgromadzeń, zakazanie działalności masonerii.
- Utrata nadziei na zwiększenie autonomii i rozszerzenie terytorium Królestwa.
- Tłumienie przez władze carskie przejawów legalnej opozycji w sejmie – tzw. Kaliszanie braci Niemojowskich.
- Zapowiedź wykorzystania armii Królestwa do tłumienia rewolucji w Belgii i Francji.
- Obawa wykrycia sprzysiężenia podchorążych Piotra Wysockiego.

2. Przebieg:

- 29 -30 XI 1830 – **Noc Listopadowa**: wystąpienie członków spisku podchorążych na wezwanie Piotra Wysockiego: „*Polacy! Wybiła godzina zemsty. Dziś umrzeć lub zwyciężyć potrzeba! Idźmy, a piersi wasze niech będą Termopilami dla wrogów*”. Atak na Belweder w celu pojmania lub zabicia wielkiego księcia Konstantego, któremu jednak udało się zbiec. Zdobyte Arsenалу w celu uzbrojenia ludu Warszawy. Wojska rosyjskie wycofują się z Warszawy.
- Przejęcie władzy przez generała J. Chłopickiego, który ogłasza się dyktatorem powstania, próby rozbrojenia ludu warszawskiego, negocjacje z carem Mikołajem I, który zażądał pełnej kapitulacji i zdania się Polaków na jego łaskę lub niełaskę.
- 20 XII 1830 – Sejm ogłasza powstanie narodowe przeciw Rosji.
- 25 I 1831 – Sejm ogłasza detronizację cara Mikołaja I, co było równoznaczne z ogłoszeniem aktu niepodległości Królestwa, początek wojny z Rosją.
- Sejm powołuje Rząd Narodowy z A. J. Czartoryskim na czele.
- W lutym 1831r. w granice Królestwa wkracza 115 tys. armia rosyjska feldmarszałka I. Dybicza. Armia Królestwa liczy około 60 tys. żołnierzy.
- Po początkowych sukcesach polskich pod Stoczkiem (gen. J. Dwernicki) i Wawrem (gen. F. Żymirski) doszło nieudanej rosyjskiej próbie zdobycia Warszawy, zakończonej nierozstrzygniętą bitwą o Olszynkę Grochowską, w której ciężko rany został gen. J. Chłopicki.
- W marcu i kwietniu 1831 r. strona polska pod dowództwem gen. J. Skrzyneckiego i gen. I. Prądzyńskiego przechodzi do kontrofensywy odnosząc zwycięstwa bitwach pod Dębem Wielkim, Wawrem i Iganiami.
- 26 V 1831 r. nieudolność gen. J. Skrzyneckiego doprowadza do klęski wojsk polskich pod Ostrołęką, co skutkowało obniżeniem morale polskich żołnierzy.
- 15 VIII 1831 r. Towarzystwo Patriotyczne podjęło próbę zamachu stanu i przejścia władzy nad powstaniem. Tłum warszawski dokonał samosądu wieszając zdrajców. Panujący chaos opanował gen. J. Krukowiecki.
- 6 IX 1831 r. Warszawa została zaatakowana przez wojska rosyjskie feldmarszałka I. Paskiewicza; bohaterska obrona Woli podczas, której ginie gen. J. Sowiński.
- 8 IX 1831 r. kapitulacja Warszawy, 9 X 1831 r. Modlina a 21 X 1831 r. twierdzy Zamość – koniec powstania.

3. Znaczenie:

- Powstanie było dziełem szlacheckich demokratów wychowanych na wartościach literatury romantycznej.
- Przez ponad 10 miesięcy powstańcy stawiali opór największej potędze militarnej Europy.
- Powstanie przyczyniło się do uzyskania niepodległości przez Belgię.
- Powstańcy głosili hasło: „Za wolność naszą i waszą”.
- Powstanie było szkołą patriotyzmu, rozbudzało świadomość narodową.
- Powstanie objęło Królestwo Polskie, Litwę, Żmudź i ziemie białoruskie.

4. Przyczyny klęski:

- Przewaga militarna i gospodarcza Rosji.
- Przewaga ludnościowa – 40 mln - Rosja, 4 mln - Królestwo
- Nieudolność i zdrada polskich generałów.
- Brak wiary w zwycięstwo wśród generalicji i wyższych oficerów.
- Brak realizacji programu społecznego: pominięcie sprawy chłopskiej- brak uwłaszczenia chłopów.
- Brak pomocy ze strony państw Europy Zachodniej.

5. Skutki:

- Zastąpienie konstytucji Królestwa Statutem Organicznym (1832 r.).
- Statut Organiczny zniósł autonomię Królestwa, które stawało się nierozdzielalną częścią Rosji.
- Likwidacja polskiej armii, która została wcielona do armii rosyjskiej.
- Zniesienie polskiego sejmu, polskiej administracji, polskiego szkolnictwa wyższego.
- Postępująca rusyfikacja - rosyjski językiem urzędowym.
- Postępująca unifikacja Królestwa z ustrojem Rosji – wprowadzenie guberni w miejsce województw, rosyjskiego systemu monetarnego, rosyjskiego systemu miar i wag, rosyjskiego systemu prawnego.
- Nałożenie na Królestwo wysokiej kontrybucji.
- Zobowiązanie ludności do utrzymania wojska rosyjskiego stacjonującego w Królestwie.
- Wybudowanie na koszt Królestwa cytadeli warszawskiej będącej miejscem straceń polskich patriotów.
- Liczne aresztowania i zsyłanie powstańców na Syberię (około 30 tys.).
- Konfiskata majątków należących do uczestników powstania.
- Wielka Emigracja.

Temat: Wiosna Ludów w Europie.

Notatka:

1. Wiosna Ludów rewolucyjne wystąpienie narodów europejskich w latach 1848-49 skierowane przeciwko absolutyzmowi monarszemu i feudalizmowi oraz porządkowi narzuconemu przez kongres wiedeński.
2. Przyczyny:
 - Kryzys ekonomiczny zapoczątkowany w 1846 r. nieurodzajem i zarazą ziemniaczaną - brak ziemniaków i zboża spowodował w Europie głód, artykuły rolne podrożały o ponad 100 %, wzrosło bezrobocie i nędza, upadały przedsiębiorstwa i banki.
 - Kryzys ekonomiczny i niezadowolenie społeczne postanowiła wykorzystać w państwach Europy Zachodniej burżuazja. Jej celem było przejęcie władzy politycznej, demokratyzacja i liberalizacja prawodawstwa.
 - Chęć polepszenia warunków bytowania mas chłopskich i robotniczych.
 - Realizacja programu zjednoczeniowego – walka Niemców i Włochów o jednolite państwo.
 - Realizacja programu niepodległościowego – walka Polaków, Węgrów i Czechów o stworzenie własnych, niepodległych państw.
 - Realizacja programu społecznego – uwłaszczenie chłopów.
3. Przebieg:
 - Do pierwszych masowych wystąpień doszło w styczniu 1848 r. na Sycylii, po których większość władców włoskich zapowiedziało nadanie konstytucji swoim krajom.
 - W lutym 1848 r. wybuchła rewolucja lutowa we Francji, która doprowadziła do obalenia króla Ludwika Filipa I i proklamowania II Republiki, wprowadzenia powszechnego prawa wyborczego.
 - W marcu 1848 r. doszło do wystąpień w Wiedniu i Berlinie. Przerażeni monarchowie zadeklarowali reformy ustrojowe, nadanie konstytucji, gwarancje wolności prasy, amnestię dla więźniów politycznych, równość wobec prawa.
 - W marcu 1848 r. wybuchło niepodległościowe powstanie na Węgrzech, które zostało krwawo stłumione w 1849 r. przez wojska austriackie i rosyjskie.
 - W maju 1848 r. zwołano do Frankfurtu nad Menem parlament ogólnoniemiecki, który miał rozpatrzyć zjednoczenie Niemiec – tzw. koncepcja małoniemiecka zakładająca zjednoczenie Niemiec bez Austrii pod przywództwem pruskich Hohenzollernów oraz tzw. koncepcja wielkonemiecka zakładająca utworzenie zjednoczonej Rzeszy Niemieckiej ze wszystkich państw niemieckich oraz Austrii pod przewodnictwem austriackich Habsburgów.
 - W listopadzie 1848 r. mieszkańcy Rzymu obalili władzę świecką papieża Piusa IX a w lutym 1849 r. G. Mazzini stanął na czele Republiki Rzymskiej. Mazzini był rewolucjonistą, jego celem była walka o wolne, zjednoczone i republikańskie Włochy. Republika Rzymska została rozbita przez wojska francuskie, austriackie, hiszpańskie, a władza papieża w Rzymie została przywrócona.
 - W lipcu 1848 r. pod Custozzą i marcu 1849r. pod Novarą wojska austriackie rozbiły armię Piemontu, dążącego do zjednoczenia Włoch.
 - Po początkowych sukcesach rewolucjoniści zaczęli ponosić porażki będące konsekwencją podziałów narodowościowych, klasowych, etnicznych. Monarchowie zaczęli skuteczne tłumienie wystąpień.
4. Skutki:

- Wiosna Ludów objęła większość państw europejskich, oprócz Wielkiej Brytanii, Rosji, Hiszpanii i Portugalii, pod hasłem „Wolność – Równość-Braterstwo”.
- Wrosło znaczenie burżuazji, która została dopuszczona do sprawowania władzy.
- Ostatecznie (poza Rosją) zniknęła pańszczyzna.
- Wprowadzono rządy konstytucyjne w wielu krajach Europy, poszerzono prawa obywatelskie.
- Wydarzenia Wiosny Ludów stały się podwaliną dla tworzenia się nowożytnych ruchów politycznych.
- Ruch nacjonalistyczny nawołuje do zastąpienia imperiów dynastycznych nowymi demokratycznymi republikami opartymi o zasadę samookreślenia poszczególnych narodów.
- Na arenę polityczną wkracza klasa robotnicza- K. Marks i F. Engels ogłaszają w Manifestie komunistycznym program socjalizmu naukowego- „Proletariusze wszystkich krajów łączcie się”.

Temat: Powstanie styczniowe – GLORIA VICTIS

Notatka: (dwie jednostki lekcyjne)

1. Przyczyny:

- Brak poparcia społecznego dla ugodowej polityki margrabiego A. Wielopolskiego stojącego (od marca 1861 r.) na czele rządu cywilnego Królestwa Polskiego.
- Realizacja programu niepodległościowego.
- Zapowiedź przeprowadzenia przez władze rosyjskie imiennej branki do armii carskiej – celem poboru do wojska było rozbitcie konspiracji „czerwonych” i udaremnienie powstania.
- Działanie tajnych organizacji niepodległościowych:
 - „obóz „czerwonych” – J. Dąbrowski, I. Chmieleński, Z. Padlewski- liczący około 25 tys. członków opowiadał się za natychmiastowym wybuchem powstania i uwłaszczeniem chłopów.
 - „obóz „białych” – A. Zamoyski, L. Kronenberg, E. Jurgens- skupiał ziemiaństwo i bogate warstwy mieszczaństwa był przeciwny szybkiemu wybuchowi powstania, odkładał jego rozpoczęcie na bardziej sprzyjający moment, opowiadał się za pracą organiczną i pracą u podstaw, szerzeniem oświaty, rozbudzaniem świadomości narodowej, wymuszaniem na władzach zaborczych rozszerzenia autonomii.
- Nasilające się represje władz carskich wobec uczestników patriotycznych manifestacji, które odbyły się w latach 1859 -1861 :
 - nabożeństwo za dusze A. Mickiewicza, J. Słowackiego i Z. Krasińskiego zapoczątkowało serię demonstracji patriotycznych
 - manifestacja po pogrzebie generałowej Sowińskiej, wdowie po bohaterskim obrońcy Woli w powstaniu listopadowym
 - manifestacja po rozwiązaniu Towarzystwa Rolniczego (skupiało zwolenników pracy u podstaw, pracy organicznej), w której w wyniku ostrzelania przez Rosjan zginęło ponad 100 osób
 - wkroczenie wojsk rosyjskich do warszawskich kościołów w rocznicę śmierci T. Kościuszki, liczne aresztowania wśród wiernych.
 - manifestacja podczas pogrzebu arcybiskupa warszawskiego A. Fijałkowskiego, zwolennika ruchu patriotycznego, w kondukcje niesiono herby Polski i Litwy oraz okryte krepą insygnia królewskie.
 - Kościół katolicki ogłosił żałobę narodową.
- Ogłoszenie przez władze carskie stanu wojennego w Królestwie Polskim.
- Chęć wykorzystania osłabienia Rosji po wojnie krymskiej, w której została ona pobita przez Francję, W. Brytanię i Turcję- liberalizacja życia politycznego w Rosji – tzw. „odwilż posewastopolska”.
- Nadzieje na sukces jakie płynęły z przykładu udanego zjednoczenia Włoch.
- Rozpad „Świętego Przymierza” oraz nadzieja na pomoc Francji i Wielkiej Brytanii.

2. Władze powstańcze:

- Powstanie rozpoczęło się 22 I 1863 r. Powołano Tymczasowy Rząd Narodowy, który ogłosił manifest wzywający naród polski, białoruski i litewski do walki z zaborcą. Ogłoszono zniesienie różnic stanowych i uwłaszczenie chłopów, nadanie bezrolnym chłopom-powstańcom 3 morgi ziemi z dóbr narodowych. Początkowo powstanie planowane było na wiosnę 1863 r. ale branka przyspieszyła decyzje konspiratorów. Powstanie zostało znacznie przyspieszone, nie było należycie przygotowane, brakowało broni i amunicji.
- Powstanie było dziełem szlacheckich demokratów.

- Powstało tzw. Podziemne Państwo („tajemne” państwo polskie) z własną administracją cywilną i wojskową. Do kompetencji władz cywilnych należało: wykonywanie aktów rządowych, ściąganie podatków, czuwanie nad opinią publiczną, opieka nad rodzinami powstańców, utworzenie i utrzymanie poczty obywatelskiej, przygotowanie i dostarczenie prowiantu oraz zaopatrzenia dla walczących oddziałów. Władzom wojskowym pozostawiono prowadzenie działań powstańczych.
 - Na czele powstania postawiono dyktatorów – L. Mierosławski (II 1863 r.), M. Langiewicz (III 1863), R. Traugutt (X 1863- IV 1864 r.).
3. Powstanie objęło Królestwo Polskie, Litwę, ziemie białoruskie i w niewielkim stopniu Ukrainę.
 4. Powstanie przybrało charakter walk partyzanckich (brak regularnych oddziałów polskich), nękanie Rosjan wojną podjazdową bez podejmowania otwartej walki.
 5. Przebieg powstania:
 - Na początku powstańcom udało się opanować szosę brzeską i linię kolei petersburskiej, przerywając w ten sposób łączność Królestwa Polskiego z Rosją.
 - 11 II 1863 r. Langiewicz pobił Rosjan pod Słupią zdobywając 1000 karabinów i 8 dział.
 - 19 i 21 II 1863 r. klęska Mierosławskiego w bitwach pod Krzywosądem i Nową Wsią.
 - 24 II 1863 r. pod Małogoszczem została stoczona jedna z największych bitew powstania, w której oddziały Langiewicza poniosły duże straty i musiały wycofać z pola bitwy. Dzieje rannego w bitwie powstańca stały się tematem opowiadania S. Żeromskiego Wierna Rzeka.
 - 5 III 1863 r. bitwa pod Skałą, odparcie przez Langiewicza wojsk rosyjskich, w bitwie zginął walczący po stronie powstańców oficer rosyjski A. Potebnia z pochodzenia Ukrainiec.
 - 17-18 marca 1863 r. zwycięstwo Langiewicza pod Chrobrzem i Grochowiskami. Po tych zwycięstwach wobec przewagi wojsk rosyjskich oddziały Langiewicza przekroczyły granicę austriacką (schroniły się w Galicji).
 - V 1863 r. przekształcenie TRN w Rząd Narodowy.
 - 3 V 1863 r. rozbite pod Krzykawką oddziały powstańczego J. Miniewskiego – śmierć włoskiego ochotnika płk. F. Nullo.
 - Wobec przewagi rosyjskiej i stosowaniu terroru przez władze carskie powstanie zaczęło zanikać, najdłużej działał oddział księdza S. Brzóska, który walczył na Podlasiu do grudnia 1864 r.
 - 5 VIII 1864 r. na stokach Cytadeli Warszawskiej został stracony R. Traugutt wraz z 4 członkami Rządu Narodowego.
 6. Skutki:
 - Powstanie styczniowe zakończyło epokę narodowych zrywów niepodległościowych organizowanych przez szlacheckich demokratów wychowanych na literaturze romantycznej.
 - Upadek powstania styczniowego zapoczątkował w Królestwie Polskim rozwój nurtu pozytywistycznego.
 - Przez szeregi polskich oddziałów przeszło ponad 200 tys. powstańców, przy czym jednorazowo w oddziałach powstańczych znajdowało się około 30 tys. żołnierzy. Było to największe powstanie narodowe, w którym w większym niż dotychczas wymiarze wzięli udział chłopci - tworzyli oddziały kosynierów.
 - Do stłumienia powstania władze carskie przeznaczyły początkowo 100 tys. żołnierzy, następnie liczba wojsk rosyjskich wzrosła do 170 tys.
 - W powstaniu stoczono ponad 1200 bitew i potyczek, w których zginęło około 20 tys. powstańców.

- Po powstaniu nastąpiły aresztowania i zesłania powstańców na Syberię (około 38 tys.). Powstańców wywożono na katorgę tzw. kubitkami.
- Zmieniono nazwę z Królestwa Polskiego na Kraj Przywiślański (Nadwiślański), zlikwidowano resztki autonomii, skonfiskowano 1600 majątków szlacheckich.
- Przeprowadzono rusyfikację oświaty i administracji.
- 2 III 1864 r. car wydał ukaz uwłaszczeniowy, którego celem było odciągnięcie chłopów od powstania.
- Stosunek chłopów do powstania był różny, jedni ukrywali powstańców i dostarczali im żywności, inni współdziałali z władzami rosyjskimi.
- Po powstaniu zapanowały rządy terroru w Królestwie i na Litwie stracono ponad 1000 osób.
- Setkom miast popierającym powstanie odebrano prawa miejskie.
- Pamięć o nierównej, choć bohaterskiej walce powstańców przetrwała w świadomości Polaków dzięki m.in. utworom Żeromskiego i Orzeszkowej. Orzeszkowa w opowiadaniu **Gloria Victis - chwała zwyciężonym**- oddała najwyższą cześć poległym powstańcom walczącym o wolność i niepodległość.
- Od końca XIX w. w Galicji obchodzono rocznicę powstania styczniowego, powstawały stowarzyszenia i schroniska opiekujące się weteranami 1863 r.
- Po odzyskaniu niepodległości J. Piłsudski jako Naczelnik Państwa wydał rozkaz na mocy, którego żyjących weteranów powstania uznano za żołnierzy Wojska Polskiego, którym należało oddawać honory wojskowe, wprowadzono dla nich specjalny granatowy mundur, nadano odznaczenia, przyznano honorowe stopnie oficerskie podporucznika oraz dożywotnią pensję.